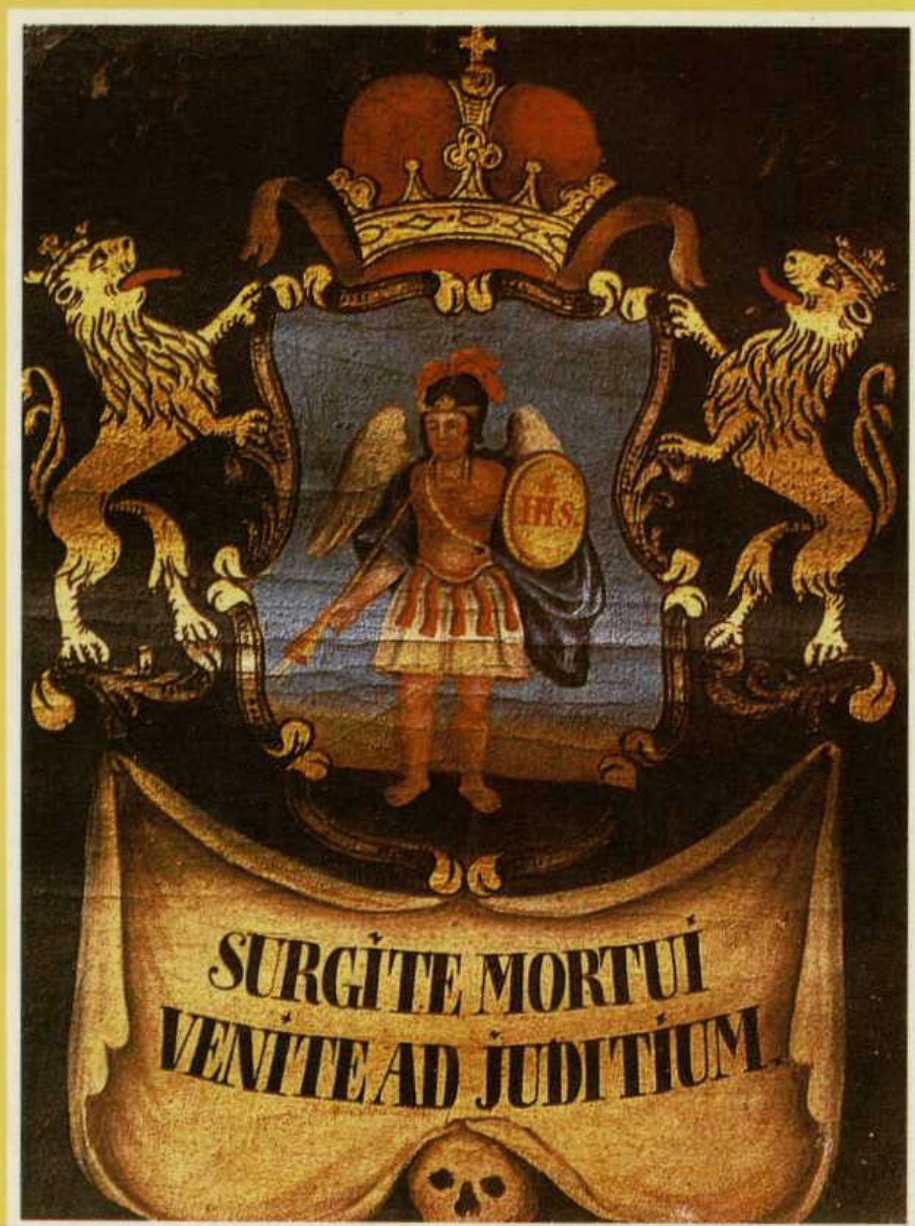

Slovenský národopis

1

40 - 1992

Na obálke: 1. a 4. strana: Pohrebné zástavy kožušničkeho cechu zo Slovenského Pravna (okr. Martin) asi z r. 1843. Farebné foto L. Chorváthová, čierno- biele foto J. Dérer. K článku L. Chorváthovej Obrad a jeho slovesné útvary ako prameň štúdia procesov sociálnej a etnickej identifikácie.

Toto číslo sponzoruje folklórny súbor Lúčnica, Slovenská hudobná únia - Spolok hudobného folklóru a Slovenská poľnohospodárska banka.

HLAVNÝ REDAKTOR

Milan Leščák

VÝKONNÉ REDAKTORKY

Lubica Chorváthová

Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Stanislav Brouček, Lubica Droppová, Božena Filová, Václav Frolec, Emília Horváthová, Václav Hrníčko, Josef Jančář, Milan Kiripolský, Soňa Kovačevićová, Eva Krekovičová, Martin Mešša, Ján Mjartan, Ján Podolák, Zora Rusnáková, Peter Salner, Miroslav Válka

Slovenský národopis

ČASOPIS NÁRODOPISNÉHO ÚSTAVU SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

VYDAVATELSTVO SLOVAK ACADEMIC PRESS, SAP spol. s r.o.

BRATISLAVA

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

PhDr. Jánovi Mjartanovi DrSc. k deväťdesiatke (Lubica Chorváthová)	7	67.valné zhromaždenie Polskiego towarzystwa lu- doznawczego (Jaroslav Čukan)	98
ŠTÚDIE		Etnofilm Rožnov 1991 (Alena Plešsinge- rová)	100
Chorváthová, Lubica: Obrada jeho slovesné útvary ako prameň štúdia procesov sociálnej a et- nickej identifikácie	9	Šalom - výstava ako začiatok znovupoznávania (Peter Maráky)	102
Sírovátka, Oldřich: Antagonizmy a soudržnost v městě	27	Romfest 1991 (Vladimíra Lindnerová - Kle- vetová)	103
Nosková, Helena: Príspevok k pôsobeniu čes- kých profesorov na stredných školách v Žiline v rokoch 1918 - 1938	33	RECENZIE - ANOTÁCIE	
Kandert, Josef: The roots of Czecho-Slovak folk models	52	Taká bola Bratislava (Olga Skalníková)	107
DISKUSIA		S.Burlasová: Vojenské a regrútske piesne (Ivona Benčíková)	109
Rozhovor s profesorom Vladimírom Karbusickým (Ivona Krekovičová)	56	Slavnosti v moderní společnosti (Lubica Chor- váthová)	110
Botík, Ján: Staviteľské tradície nemeckých jazyko- vých ostrovov na Slovensku	66	Studie z obecné etnografie I. (Soňa Šveceová)	111
MATERIÁLY		Štěpán, L. - Vařeka, J.: Klíč od domova (Juraj Langer)	111
Tibenský, Ján: Údaje o živote ľudu na Slovensku v cestopisných črtách nemeckého polyhistora Franza E. Brückmanna z roku 1724	84	Chmielewski, P.: Kultura i ewolucja (Tomáš Gronský)	113
ROZHLADY - SPRÁVY - GLOSÝ		Welz, G.: Street Life (Peter Šalner)	115
Výsledky vedeckovýskumných úloh Národopisného ústavu SAV v roku 1991	91	Medková, J.: Řeč věcí (Monika Kardošová)	115
Česko-slovenské vzťahy v bádání o lidové kultuře (Alexandra Navrátilová - Marta Šrámková)	92	Pócs, É.: Fairies and witches at the boundary of South-Eastern and Central Europe (Lubica Chorváthová)	116
Seminár 'Folklórne žánre - archívy - katalógy' (Gabriela Lunterová)	94	Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde 1989 - 1991 (Katarína Zajíčková)	117
Medzinárodná konferencia o menšinách v Európe (Lubica Chorváthová)	95	Bárkány, E. - Dojč, L.: Židovské náboženské obec- na Slovensku	120
Strážnické sympozium o folklorismu (Miroslav Válka)	95	Gašpariková, V.: Catalogue of Slovak folk prose	121
Študičná cesta do Argentíny (Ján Botík)	96	Folklórne žánre - archívy - katalógy	121
		Carpatobalkanica XVII - XX 1989 - 1991	121
		Strelec, K.: Ludové šperky	122
		Mikov, J.: Balgarski velikdenski obreden folk- lor	122
		Okely, J.: The Travellers - Gypsies	122
		Steffen, K.: Übergangsrituale einer Auto - mobilen Gesellschaft	122
		Bartmiński, J.: Folklor - język - poetyka	123
		Dala Eva Adamovi (jablko)	123

CONTENT

To Ján Mjartan, DrSc. on occasion of his ninety anniversary (Lubica Č h o r v á t h o v á) 7

STUDIES

Č h o r v á t h o v á Lubica: Ritual and its oral literary elements as a source of study of social and ethnic identification 9

S í r o v á t k a Oldřich: Antagonisms and solidarity in a city 27

N o s k o v á Helena: To the work of Czech teachers in secondary general schools in Žilina in period 1918 - 1938 33

K a n d e r t Josef: The roots of Czecho-Slovak folk models 52

DISCUSSION

An Interview with Professor Vladimír Karbusický (Eva K r e k o v í č o v á) 56

B o t í k Ján: The architectural traditions of German linguistic enclaves in Slovakia 66

MATERIALS

T í b e n s k ý Ján: The items of folk life in Slovakia in itinerary features of German historian Franz E. Brückmann from 1724 84

HORIZONS - INFORMATION - GLOSSARY

The results of research projects of Institute of Ethnography of Slovak Academy of Sciences in 1991 91

Czecho-Slovak relations in research of folk culture (Alexandra N a v r á t i l o v á - Marta Š r á m k o v á) 92

Seminary 'Folk oral literature genres - archives - catalogues' (Gabriela L u n t e r o v á) 94

International conference on minorities in Europe (Lubica Č h o r v á t h o v á) 95

The Strážnica symposium on folklorism (Miroslav V á l k a) 95

A study trip to Argentina (Ján B o t í k) 96

The 67th General assembly of the Polish Ethnographic Association (Jaroslav Č u k a n) 98

Ethnofilm Rožnov 1991 (Alena P l e s s i n g e r o v á) 100

Shalom - An exhibition as a beginning of a remaking acquaintance (Peter M a r á k y) 102

Romfest 1991 - a festival of Romany folklore (Vladimíra L i n d n e r o v á - K l e v e t o v á) 103

BOOK REVIEWS - ANNOTATIONS

INHALT

Zum neunzigsten Geburtstag von Ján Mjartan.
DrSc. (Lubica Č h o r v á t h o v á) 7

STUDIEN

**Č h o r v á t h o v á Lubica: Ritus un seine verbale
Formen als Quelle des Studiums der Prozesse der
sozialen und ethnischen Identifikation 9**

S i r o v á t k a Oldřich: Antagonismen und das Zu-
sammengehörigkeitsgefühl in der Stadt 27

N o s k o v á Helena: Beitrag zur Tätigkeit der tsche-
chischen Professoren an den Mittelschulen von
Žilina in den Jahren 1918 - 1938 33

K a n d e r t Josef: The roots of Czecho-Slovak folk
models 52

DISKUSSION

Ein Gespräch mit Professor Vladimír Karbusický
(Eva K r e k o v i č o v á) 56

B o t í k Ján: Bautradition der deutschen Sprachin-
seln in der Slowakei 66

MATERIALIEN

T i b e n s k ý Ján: Angaben über das Leben des Vol-
kes in der Slowakei in den Reiseskizzen des deut-

sches Polyhistor Franz E. Brückmann aus dem
Jahre 1724 84

RUNDSCHAU - INFORMATIONEN - GLOSSEN

Ergebnisse der Forschungsprojekte des Ethnologi-
schen Institutes bei der Slowakischen Akademie
der Wissenschaften im Jahre 1991 91

Tschecho-Slowakische Beziehungen in der For-
schung über die Volkskultur (Alexandra N a -
v r á t i l o v á - Marta Š r á m k o v á) 92

Ein Seminar 'Folkloregenen - Archive - Kataloge'
(Gabriela L u n t e r o v á) 94

Internationale Konferenz über Minderheiten in
Europa (Lubica Č h o r v á t h o v á) 95

Symposium in Strážnice über Folklorismus (Miro-
slav V á l k a) 95

Studienreise nach Argentinien (Ján B o t í k) 96

67. Generalversammlung des Polskie Towarzystwo
Ludoznawcze (Jaroslav Č u k a n) 98

Ethnofilm Rožnov pod Radhoštěm 1991 (Alena
P l e s s i n g e r o v á) 100

Schalom-Ausstellung als Beginn des Wiederken-
nenlernens (Peter M a r á k y) 102

Romfest 1991 (Vladimíra L i n d n e r o v á - K l e -
v e t o v á) 103

BÜCHERBESPRECHUNGEN - ANNOTATIONEN

PhDr. JÁNOVI MJARTANOVI, DrSc. K DEVÄŤDESIATKE

Početná, stále rastúca a rozvíjajúca sa národopisná obec na Slovensku bude mať 5. mája 1992 opäť nielen sviatok, ale aj príležitosť zamyslieť sa nad osudom ju bilanta, jeho životným dielom a minulosťou i budúcnosťou našej vednej disciplíny. Tento sviatok spoločne oslavujú všetci bez ohľadu na to, či sa cítia byť etnografmi, etnológmi, sociálnymi antropológmi, folkloristami alebo jednoducho len ľuďmi, ktorí ho poznajú ako vedca a človeka a všetci tí, čo v roku jubilejný ho štyridsiateho ročníka Slovenského národopisu cítia potrebu obzrieť sa, aby zhodnotili prejdennú cestu a uvedomili si jej pozitíva i negatíva.

Ján Mjartan, s ktorého činnosťou je spätých bezmála 70 rokov slovenskej národopisnej vedy (ale aj školstva a muzejníctva), patrí bezosporu k tým najpozitívnejším osobnostiam, ku ktorým sa budú vracáť nielen terajšie, ale aj budúce generácie, pretože za ním ostáva kus poctivej, svedomitej a objavnej práce. Či to už boli jeho prvotiny - monografia rodného Sebedražia, práca o zemniciach, príspevky o zvykoch Hornej Nitry, práca o 'pálení deda' vo Valaskej Belej, o vampírskych poverách v Zemplíne alebo práce o ľudovom staviteľstve (ale aj jaskynných bydliskách), agrárnej etnografii, transporte, najstarších ľudových zamestnaniach (rybárstve, včelárstve, poľovníctve), o ľudových remeslách alebo veľké zostavovateľské práce (monografie Banícka dedina Žakarovce, Horehronie I-II, Národopisné práce J. L. Holubého, Ľudové staviteľstvo a bývanie na Slovensku, Ľudová kultúra v Karpatoch, Slovensko, Ľud II a iné), všetky sú svedectvom vysokej úrovne jeho teoretického myslenia i vedeckej akribie, nepodliehajúcich časovým nánosom módných smerov ani pesimizmu z neraz krutých vonkajších administratívnych zásahov do života vednej disciplíny i jednotlivcov, ktorí ju mali rozvíjať. Ján Mjartan sa nepoddával ani ľacnému teoretizovaniu, ani neupadal do malomysefnosti, ale práve naopak vedel byť morálnou oporou mladej generácii rozvíjajúcej vedu v počiatočných, vôbec nie ľahkých rokoch inštitucionalizácie národopisu v systéme Slovenskej akadémie vied.

Svedomitosť a poctivosť, ale aj koncepčné myslenie mu dovoľovali účinne čeliť politickému konjunkturalizmu, vyhradzujuúcemu si právo či už z pozície nadradenej politickej moci alebo intríg jednotlivcov zasahovať do rozhodovania o vednej disciplíne, ktorá je živým nervom poznávania spoločnosti a na Slo-

vensku v ňom zohrávala význačnú úlohu. Ján Mjartan sa im nepoddal a jeho morálny štít žiari ako vzor pre všetkých, ktorí sa hlásia k jeho krédu - poctivej, svedomitej, objavnej, ale aj obetavej práci.

Ján Mjartan sa na všetkých svojich životných postoch - či už boli jeho učiteľské stanice, práca v muzejníctve, práca v Národopisnom odbore Matice slovenskej, prednášanie na FFUK, ale najmä v Národopisnom ústave SAV, ktorého bol riaditeľom i radovým pracovníkom - prejavil ako človek s neobvyčajným zmyslom pre vyváženosť častí i celku, čo sa ukázalo nielen pri vypracúvaní koncepcií, ale aj pri ich uvádzaní do života, riešení detailov. Bezpochyby táto črta, ako aj zmysel pre všetko nové ho viedli i k založeniu a redigovaniu prvého slovenského vedeckého etnografického periodika - Národopisného zborníka v rokoch 1939-1947 a neskôr i Slovenského národopisu, ktorého bol v rokoch 1953-1956 hlavným redaktorom. Dokázal im dať takú koncepciu, že z nej mohli čerpať aj ďalšie generácie jeho pokračovateľov. K jej základom sa hlási i terajšia redakcia Slovenského národopisu, ktorá ju kombinuje s ďalšími novými prvkami, diktovanými dobou.

Dielo Jána Mjartana je vďaka jeho vysokému veku i mimoriadnym vlastnostiam ešte stále otvorené. Bolo hodnotené už viackrát a k jeho hodnoteniu sa budeme vracáť i v budúcnosti, pretože je veľmi inšpiratívne a obsahuje mnohé impulzy pre ďalší výskum. Je to preto, že ako autor vo svojom tematicky širokom zábere prejavil zmysel pre kontinuitu vednej disciplíny. Nielen prehodnocoval práce svojich predchodcov, ale aj so zánietením učiteľa odovzdával vedomosti mladším. Je na škodu disciplíny, že nemohol vo väčšom rozsahu prednášať na FFUK. Mnohé z jeho prác ostanú nadhlo základnými, pevným stavebným kameňom, na ktorom možno spoľahlivo a vďaka premyslenému staviteľskému plánu vŕšiť ďalšiu stavbu, ktorou len tak hocičo neotrasie. Ako svojimi vedeckými prácami, tak i vedecko-organizačnou, redaktorskou, oponentskou i školiteľskou činnosťou, kde sa prejavil ako ozajstný veľký učiteľ, na rozličných úrovniach, zasiahol do všetkých dôležitých oblastí národopisnej vedy na Slovensku.

Osobnosť a dielo Jána Mjartana, jedného z prvých profesionálnych etnografov na Slovensku, sa svojím univerzálnym zameraním, ale aj teoretickou a metodologickou úrovňou, na neposlednom mieste aj vysokými ľudskými a etickými kvalitami radí k tým

trvalým hodnotám, súbor ktorých vytvára klasický odkaz tejto disciplíny. K tomuto odkazu sa hlási nielen staršia a stredná, ale aj mladá a najmladšia generácia vedeckovýskumných pracovníkov.

Aj keď vek a zdravotný stav jubilantovi už neumožňujú udržiavať stále kontakty s mladšími kolegami, žije Ján Mjartan s disciplínou, ktorú budoval a teší sa z jej úspechov, na ktorých má priamu i nepriamu zásluhu. Tento jeho záujem i celé životné dielo nás zaväzujú ostať vernými princípom, ktoré

vyznával a ktoré boli zárukou napredovania disciplíny. Preto mu prajeme mnoho životnej sily, zdravia i tvorivého elánu, aby mohol zavrieť koncepciu, ktorej zasvätil celý svoj život a dokončiť načaté problémy, v ktorých riešení bol nielen priekopníkom, ale sa mu podarilo aj nadhlo povedať zásadné slovo. A to nie je málo.

Lubica Chorváthová

Slovenský národopis

Vydáva Národopisný ústav Slovenskej akadémie vied v Slovak Academic Press, spol. s r. o.

Ročník 40, 1992, číslo 1. Vychádza štvrťročne.

Hlavný redaktor:

PhDr. Milan Leščák, CSc.

Výkonné redaktorky:

PhDr. Lubica Chorváthová

PhDr. Zora Vanovičová

Typografia: Eva Koubeková

Redakčná rada: PhDr. Stanislav Brouček, CSc., Doc. Lubica Droppová, CSc., PhDr. Božena Filová, CSc., Prof. Václav Frolec, DrSc., Doc. Emília Horváthová, CSc., PhDr. Václav Hrníčko, PhDr. Josef Jančář, CSc., PhDr. Milan Kiripolský, PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, CSc., PhDr. Martin Mešša, PhDr. Ján Mjartan, DrSc., Prof. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Zora Rusnáková, CSc., PhDr. Peter Salner, CSc., PhDr. Miroslav Válka, CSc.

Adresa redakcie: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava

Registr. zn. F 7091

Cena 39,-Kčs (jednotlivé číslo), celoročné predplatné 156,- Kčs. Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma SAP-Slovak Academic Press, spol. s r.o., P. O. BOX 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences, vol. 40, 1992, No 1

Editors: Milan Leščák, Lubica Chorváthová, Zora Vanovičová

Address of Editor: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Czechoslovakia

Distributed by SAP-Slovak Academic Press, Ltd., Pošta 15, P. O. BOX 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava

ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnologie de l'Académie slovaque des sciences

Année 40, 1992, No 1

Rédacteurs: Milan Leščák, Lubica Chorváthová, Zora Vanovičová

Rédaction: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 40, 1992, Nr. 1.

Redakteure: Milan Leščák, Lubica Chorváthová, Zora Vanovičová

Redaktion: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava

